

**ภูมิหลังการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนเชียงใหม่
และการตั้งถิ่นฐานในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย**
**The Movement Background of Chiang Saen Yuan People
and the Settlement in the Central part of Thailand**

นราธิป ทับทัน^{1*} และ ชินศักดิ์ ตัณฑิกุล²

¹นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*Email: arch.11007@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาภูมิหลังการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของกลุ่มประชากรชาวยวนจากเมืองเชียงใหม่ และการตั้งถิ่นฐานใหม่นอกเขตวัฒนธรรมดั้งเดิม มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานและสร้างฐานข้อมูลชุมชนชาวยวนเชียงใหม่ในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย การศึกษาใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เทียบเคียงกับข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการ ข้อมูลจากหน่วยงานราชการหรือชุมชน การสัมภาษณ์ และการสำรวจภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า ประชากรชาวยวนเชียงใหม่ได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองสระบุรีและเมืองราชบุรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วยเหตุผลจากสงครามและการเมือง จากนั้นกลุ่มประชากรดังกล่าวได้เคลื่อนย้ายออกไปในพื้นที่ต่างๆ ในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย ตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพ ปัจจุบันพบชุมชนของชาวยวนกลุ่มเชียงใหม่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดสระบุรีอย่างน้อย 114 หมู่บ้าน จังหวัดราชบุรีอย่างน้อย 77 หมู่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรีอย่างน้อย 5 หมู่บ้าน จังหวัดนครปฐมอย่างน้อย 12 หมู่บ้าน จังหวัดลพบุรีอย่างน้อย 51 หมู่บ้าน จังหวัดพิจิตรอย่างน้อย 8 หมู่บ้าน จังหวัดพิษณุโลกอย่างน้อย 20 หมู่บ้าน จังหวัดอุดรดิตถ์อย่างน้อย 6 หมู่บ้าน จังหวัดสระแก้วอย่างน้อย 12 หมู่บ้าน และจังหวัดนครราชสีมาอย่างน้อย 9 หมู่บ้าน ทั้งนี้ ชุมชนชาวยวนเชียงใหม่ที่เก่าแก่ที่สุดในตอนกลางของประเทศไทย ซึ่งมีอายุมากกว่า 200 ปี อยู่ในบริเวณอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี และอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

คำสำคัญ: ยวน ยวนเชียงใหม่ การตั้งถิ่นฐาน ชุมชน หมู่บ้าน ประวัติศาสตร์

Abstract

This article addresses the movement background of Yuan people from Chiang Saen and the settlement outside the traditional culture area. To explain the background and settlement of Chiang Saen Yuan people in the central part of Thailand, and to create the database, this study draws upon historical source investigation compared to academic sources, government and public archives, interview, and field survey.

The findings show that the population of Chiang Saen Yuan had migrated to Saraburi and Ratchaburi in early Rattanakosin period due to war and political issue, and relocated to other regions in the central Thailand according to economic factors and their ways of life. At the present time, there are at least 114 villages of Chiang Saen Yuan people in Saraburi, 77 villages in Ratchaburi, 5 villages in Kanchanaburi, 12 villages in Nakhon Pathom, 51 villages in Lop Buri, 8 villages in Pichit, 20 villages in Phitsanulok, 6 villages in Uttaradit, 12 villages in Sa Kaeo, and up to 9 villages in Nakhon Ratchasima. The oldest Chiang Saen Yuan community in central Thailand has inhabited for more than 200 years in Sao Hai district in Saraburi and Mueang Ratchaburi district in Ratchaburi.

Keywords: Yuan; Chiang Saen Yuan; Settlement; Community; Village; History

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ยวน (Yuan ; ไตยวน ไทยวน ยน โยน โยนก คนเมือง ไทยเหนือ หรือ ไทยล้านนา และในอดีตเคยถูกเรียกว่า ลาว ลาวยวน ลาวพุงดำ และ ลาวเฉียง) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได กลุ่มภาษาเชียงแสน ใช้ภาษาถิ่นภาคพายัพ (ไทยถิ่นเหนือ-คำเมือง) ตามตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์สนับสนุนว่าอาจเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและสร้างบ้านแปงเมืองในเขตแดนประเทศไทย โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีนมาแต่โบราณ และเป็นชนกลุ่มใหญ่ของแคว้นโยนกและอาณาจักรล้านนาในอดีต (ก่อนที่ประชากรกลุ่มใหญ่ในภาคเหนือของไทยจะเรียกตนเองว่า "คนเมือง" ดังที่รับรู้กันโดยทั่วไปในปัจจุบันนั้น ประชากรกลุ่มใหญ่ในสมัยแคว้นโยนกและอาณาจักรล้านนาได้เคยเรียกตนเองหรือถูกเรียกว่า "ยวน" มาก่อน)

นอกเหนือจากบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อันเป็นเขตวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวยวนแล้ว ยังพบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาวยวนเชียงแสนพลัดถิ่นอยู่ในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย ซึ่งอยู่ห่างไกลจากถิ่นฐานเดิมและมีบริบทแวดล้อมที่แตกต่าง อันเป็นประเด็นให้เกิดความสนใจในการศึกษาการแสดงออกและปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวในหลากหลายมิติ ดังนั้น การศึกษาภูมิหลังการเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐาน

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

ใหม่ของชุมชนชาวยวนกลุ่มเชียงแสน จะเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับใช้อ้างอิงในการศึกษาระดับถัดไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานและบริบทที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายของชาวยวนเชียงแสน
2. เพื่อสำรวจและระบุถิ่นฐานของกลุ่มชาวยวนเชียงแสนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย

พื้นที่กรณีศึกษา

บทความนี้มุ่งศึกษาถิ่นฐานใหม่ของชาวยวนเชียงแสนในประเทศไทยนอกเขตวัฒนธรรมดั้งเดิม อันหมายถึง บริเวณภาคตะวันตก ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกของประเทศไทย (ซึ่งจะเรียกโดยรวมว่า “บริเวณตอนกลางของประเทศไทย” อันหมายรวมถึงพื้นที่ในบริเวณภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคตะวันออก รวมไปถึงพื้นที่ชายขอบของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับภาคกลางด้วย) โดยบทความนี้จะให้ความหมายเขตวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวยวน คือ บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของรัฐหรืออาณาจักรล้านนา รวมถึงพื้นที่บางส่วนของจังหวัดตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบที่เกี่ยวข้องกับเขตวัฒนธรรมดังกล่าว

ความเป็นมาโดยสังเขปของกลุ่มชาติพันธุ์ยวน

ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนยังคลุมเครือและไม่มีความชัดเจน หากแต่ในตำนานพงศาวดารล้านนาลหลายเรื่อง อาทิ พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน ตำนานสิงหนวัติกุมาร และตำนานเมืองสุวรรณโคฒคำ ได้กล่าวถึงการอพยพเข้าสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง (บริเวณที่ราบลุ่มในเขตจังหวัดเชียงราย) ของกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไท ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยพระเจ้าสิงหนวัติกุมารได้นำผู้คนเข้ามาสร้างบ้านแปงเมืองในดินแดนดังกล่าวพร้อมกับนำวัฒนธรรมการทำนาทนาดำเข้ามา โดยสามารถแย่งชิงดินแดนมาจากชนพื้นเมืองเดิมพร้อมกับรวบรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาอยู่ใต้ปกครอง จนสามารถสถาปนาเมืองโยนกนครไชยบุรีศรีช้างแสนในแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง อันเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมและการหลอมรวมชาติพันธุ์ยวน ต่อมาเมืองโยนก-นครฯ ล่มสลาย ได้มีกลุ่มคนที่เชื่อว่าเคลื่อนย้ายลงมาจากเทือกเขาบริเวณตอนสูง โดยผู้นำในราชวงศ์ลาวจั่งกราชได้สร้างเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสนขึ้นในบริเวณใกล้เคียงกัน และมีผู้ปกครองสืบทอดต่อมาหลายชั่วคนจนถึงราชวงศ์มังราย จึงได้เข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ไทในดินแดนภาคเหนือ เมื่อมีบันทึกกล่าวถึงการรวบรวมดินแดน (แคว้น

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

โยน) ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกม แม่น้ำลาว และแม่น้ำอิง โดยพญามังราย จากนั้นได้ขยายอำนาจไปสู่ลุ่มแม่น้ำอิง (แคว้นหริภุญชัยหรือแคว้นพิงค์) และพื้นที่โดยรอบ มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่เมืองเชียงราย เวียงฝาง เวียงกุมกาม และเชียงใหม่ ตามลำดับ (ส่วนทางตอนบนของอาณาจักรนั้นยังมีเมืองเชียงราย-เชียงแสนเป็นเมืองใหญ่หรือเมืองหลวงอีกแห่งหนึ่งควบคู่กับเมืองเชียงใหม่) ในเวลาต่อมาเป็นที่รู้จักในชื่ออาณาจักรล้านนา ซึ่งหลอมรวมประชากรในเขตอำนาจและวัฒนธรรมเดียวกัน โดยมี “ชาวยวน” เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง หลังจากสถาปนาอาณาจักรได้สองร้อยปีเศษ อาณาจักรล้านนาเริ่มเสื่อมอำนาจลง และถูกปกครองในฐานะรัฐบริวารของอาณาจักรอื่นจนสิ้นฐานะความเป็นอาณาจักรในเวลาต่อมา

สิ่งที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยในภาคเหนือ โดยยังพบการใช้ชื่อของอาณาจักรเดิมคือ “ล้านนา” เป็นตัวแทนในการแสดงขอบเขตของภูมิภาคหรือบ่งชี้วัฒนธรรมของภูมิภาคดังกล่าว (เช่น วัฒนธรรมล้านนา) ทว่า ประชากรกลุ่มใหญ่ของภาคเหนือในปัจจุบันมิได้เรียกตนเองว่า “คนยวน” แล้ว แต่นิยมเรียกตนเองว่า “คนเมือง” ส่วนกลุ่มประชากรชาวยวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่นอกเขตภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มชาวยวนเชียงแสนนั้นยังคงเรียกตนเองว่า “คนยวน” อยู่เช่นเดิม

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ยวน

ชาวภาคเหนือหรือชาวล้านนา (อันหมายรวมถึงชาวยวน) ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มในหุบเขา ตามลำน้ำ ด้วยมีอาชีพทำนา ลักษณะการขยายตัวของชุมชนจะเคลื่อนย้ายเข้าไปกว้างทางพงตามหุบเขาที่รกร้าง จนกระทั่งในปัจจุบันแทบไม่พบหุบเขาใดในภาคเหนือที่ว่างจากการตั้งถิ่นฐานของผู้คน การตั้งถิ่นฐานในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนหรือบ้านเมืองต่าง ๆ ตั้งอยู่กระจายและแยกออกจากกัน ในอดีตจะมีความสัมพันธ์กันทางการเมืองและวัฒนธรรม โดยชุมชนและเมืองในแต่ละหุบเขาจะเป็นเครือข่ายในการปกครองของเมืองที่เป็นศูนย์กลาง มีการประกอบพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างร่วมกัน ส่วนในด้านสังคมและเศรษฐกิจจะจำกัดอยู่ในกลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นสำคัญ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2534 อ้างถึงในโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2556)

ชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่ตั้งเป็นกระจุกเล็ก ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง วัดแต่ละแห่งจะมีขนาดไม่ใหญ่โตมากนัก โดยกระจายอยู่ตามพื้นที่ในแต่ละหุบเขาหรือท้องถิ่นใหญ่ ๆ ที่มีหลายชุมชนอยู่ร่วมกัน มักจะสร้างวัดหรือสถูปเจดีย์ขึ้นตามไหล่เขาหรือบนเขาที่สามารถมองเห็นแต่ไกลเพื่อให้ผู้คนได้กราบไหว้และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งจัดงานประเพณีรื่นเริงร่วมกัน ลักษณะเด่นชัดทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในภาคเหนือก็คือ บรรดาชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ในหุบเขาเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

อย่างใกล้ชิด เห็นได้จากความร่วมมือกันในการทำชลประทานเหมืองฝาย โดยแต่ละชุมชนจะต้องมาร่วมกันลงแขกทำฝายหรือเชื่อมกันน้ำและขุดลอกลำเหมืองเพื่อระบายน้ำจากฝายที่กั้นลำน้ำไปเลี้ยงที่นาของแต่ละชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละหุบเขามีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ลาดลงสู่บริเวณที่เป็นแอ่งกระทะตอนกลางที่มีลำน้ำไหลผ่าน ลำน้ำดังกล่าวเกิดจากลำธารหรือลำน้ำสาขาที่ไหลลงจากที่สูงโดยรอบข้างหุบเขามาสมทบด้วย ซึ่งลำน้ำเหล่านี้มักมีปริมาณจำกัดและไม่เพียงพอแก่การเพาะปลูกของชุมชน จึงจำเป็นต้องทำฝายทดน้ำ และขุดเหมืองจากบริเวณลำน้ำหรือธารน้ำนั้นเข้าไปเลี้ยงที่นาและใช้สอยในชุมชน จึงต้องมีการออกแรงร่วมกัน เกิดเป็นกฎเกณฑ์และแบบแผนในการร่วมแรงกันทำเหมืองฝายมาแต่โบราณ (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2537)

ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชาวยวนเชียงแสน

ในช่วงตอนปลายของยุคสมัยที่พม่าปกครองล้านนา (ระหว่างสมัยธนบุรีจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ประชาชนชาวล้านนาได้รับความเดือดร้อนจากผู้ปกครองชาวยุโรป อันเนื่องมาจากการแสวงหาผลประโยชน์จากการเก็บส่วยและภาษีอากร รวมถึงถูกเกณฑ์แรงงานและผู้คนไปใช้ในสงคราม เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การ “พิน่ฆาน” หรือการต่อต้านการปกครองจากพม่าในดินแดนล้านนา เมื่อพระยาจำบ้านเมืองเชียงใหม่และพระยาภาววิละเมืองลำปางได้หันไปร่วมมือกับพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงใหม่และดินแดนใกล้เคียง ส่งผลให้ดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยในช่วงระหว่างสมัยธนบุรีจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กลายเป็นสมรภูมิแห่งการช่วงชิงอำนาจระหว่างไทยกับพม่า ถึงแม้ว่าท้ายที่สุดจะสามารถขับไล่พม่าออกไปจากดินแดนล้านนาได้สำเร็จ หากแต่สถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้ประชากรชาวล้านนามากมายถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยหรือต้องอพยพหลบหนีภัยสงคราม บ้านเมืองหลายแห่งถูกทิ้งร้างเนื่องจากมีประชากรหลงเหลือไม่เพียงพอจะรักษาเมืองได้อย่างมั่นคง ดังเนื้อความในตำนานสิบห้าราชวงศ์ที่กล่าวถึงสภาพบ้านเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมล้านนาว่า “...ยามนั้นเมืองเชียงใหม่หมดสิ้น เป็นป่ารกอุกหนาดันด้วยคุ่มไม้เครือเขาเถาว์ย เป็นที่อยู่แรด ช้าง เสือ หมู ผู้คนก็ทั้งหลายซ่อนกันอยู่เท่าพอมหมด ร่มชายคาแลทางเที่ยวไปมาหากันเหตุว่ายังมีโอกาสจักได้...” หากแต่ว่า เมืองเชียงแสนซึ่งเป็นเมืองใหญ่อยู่ทางตอนบนของดินแดนล้านนา ยังมีประชากรชาวยวนอาศัยอยู่จนถึงการพิน่ฆาน

ตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่กองทัพสยามเข้าตีเมืองเชียงแสน (ในขณะนั้นหัวเมืองล้านนาส่วนใหญ่ได้เป็นอิสระจากพม่าแล้วตั้งแต่สมัยธนบุรี เหลือแต่กลุ่มเมืองเชียงแสนซึ่งเป็นเมืองในดินแดนล้านนากลุ่มสุดท้ายที่ยังอยู่ในการปกครองของพม่า) ซึ่งเป็นปฐมเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานของชาวยวนพลัดถิ่นในท้องที่ต่างๆ ดังเนื้อความว่า “...ลุลุคักราช

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

1166 ปีขวตฉก (พ.ศ.2347) เป็นปีที่ 23 ในรัชกาลที่ 1 เมื่อเดือน 5 กรมหลวงเทพหริรักษ์ พระยายมราช นายทัพ นายกอง ไทย ลาว (หมายถึงยวนล้านนา; ลาวพุงดำ และ ลาวล้านช้าง; ลาวพุงขาว) ก็ยกขึ้นไปเมืองเชียงแสน พม่ามิได้ออกสู้รบ เป็นแต่รักษาเมืองมั่นอยู่ กองทัพเข้าตั้งล้อมเมืองอยู่เดือนเศษจะหักเอามิได้ ด้วยพม่าอยู่ประจำรักษาหน้าที่และบนกำแพงเมืองเป็นสามารถ และกองทัพก็ขัดเสบียงอาหาร แล้วได้ข่าวว่ากองทัพเมืองอังวะจะยกมาช่วยเมืองเชียงแสน ครั้นเดือน 6 ข้างแรมเป็นเทศกาลฝนตกปรปรวยลงมาแผ่นดินก็ร้อนขึ้น ผู้คนในกองทัพเจ็บป่วยมากกรมหลวงเทพหริรักษ์ก็ให้ล่าทัพลงมา ยังแต่ทัพลาว พวกลาวในเมืองเชียงแสน อุดเสบียงอาหาร ฆ่าโค กระบือ ช้าง ม้า กินจนสิ้น พวกลาวชาวเมือง (เชียงแสน) ก็ยอมสวามิภักดิ์แก่กองทัพเมืองลาว... ..กองทัพได้ครอบครั 23,000 เศษ ก็เรือกำแพงเผาบ้านเมืองเสีย แล้วแบ่งครอบครัวกันเป็น 5 ส่วน ให้ไปเมืองเชียงใหม่ส่วน 1 เมืองนครลำปางส่วน 1 เมืองน่านส่วน 1 เมืองเวียงจันทน์ส่วน 1 อีกส่วน 1 ถวายลงมา ณ กรุงเทพฯ โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรีบ้าง แบ่งไปอยู่เมืองราชบุรีบ้าง...”

รูปที่ 1 แสดงการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนจากเมืองเชียงแสนเข้าสู่หัวเมืองล้านนา เวียงจันทน์ และตอนกลางของประเทศไทย

ผลจากการล่มสลายของเมืองเชียงแสน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเติมเต็มประชากรให้กับหัวเมืองอื่นๆ ในภาคเหนือของไทยซึ่งกำลังขาดสมดุลเชิงประชากรและแรงงาน

ประชากรชาวเชียงแสนที่ถูกเคลื่อนย้ายไปเมืองเชียงใหม่ ส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณประตูท่าแพด้านใต้ ภายในกำแพงเมืองชั้นนอก (กำแพงดิน) เป็นศรัทธาของวัดมหาวัน

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา
วัดพันตอง (บ้านฮ่อม) วัดลอยเคราะห์ (บ้านฮ่อม) และวัดช้างฆ้อง (บ้านช้างฆ้อง) ส่วนที่อยู่นอก
เมือง ตั้งบ้านเรือนอยู่เชิงดอยสุเทพบริเวณวัดฝายหิน และวัดป่าแดง (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว,
2555)

ส่วนเมืองลำปางตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณวัดปงสนุก วัดหัวขวง และวัดสุชาดาราม ตำบล
เวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง ส่วนเมืองน่านตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านดอนแก้ว อำเภอท่าวังผา บ้าน
ดอนแท่น อำเภอเชียงกลาง และบ้านผาขาว บ้านสวนตาล บ้านน้ำครกใหม่ อำเภอเมืองน่าน
โดยถิ่นฐานตั้งที่กล่าวมาข้างต้น ยังถือเป็นเขตวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวยวน หากแต่ประชากร
ชาวเชียงแสนกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนไปยังกรุงเทพฯและเวียงจันทน์นั้น ต้องกลายเป็นชาวยวนพลัด
ถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างไกลจากถิ่นฐานและเขตวัฒนธรรมดั้งเดิม

ชุมชนชาวยวนเชียงแสนในถิ่นฐานใหม่

ผลจากสงครามเชียงแสนในปี พ.ศ.2347 ได้มีการกวาดต้อนประชากรชาวยวนเชียง
แสนกลุ่มใหญ่ออกจากดินแดนล้านนา โดยกลุ่มประชากรที่ถูกส่งไปกรุงเทพฯนั้น ได้ไปตั้งถิ่น
ฐานในเมืองสระบุรีและเมืองราชบุรีอันเป็นหัวเมืองชั้นในของราชธานีกรุงรัตนโกสินทร์

สาเหตุสำคัญที่กลุ่มประชากรชาวลาว (รวมถึงชาวยวนเชียงแสน; ลาวพุงดำ) ถูกส่งไป
หัวเมืองชั้นในในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเมืองเหล่านี้อยู่ไกลจากแหล่งที่อยู่อาศัยดั้งเดิม
จึงเป็นการป้องกันการหลบหนี และเป็นกำลังให้กับเมืองชั้นในในการป้องกันราชธานียามศึก
สงคราม รวมถึงเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม เป็นกำลังคนในการฟื้นฟูบ้านเมือง และการเก็บ
เกี่ยวผลประโยชน์เข้าแผ่นดิน ซึ่งรัฐมักจะให้ตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นกองตามเชื้อชาติ
แยกออกจากกลุ่มชาวไทยพื้นเมือง แต่ละกองหรือชุมชนมีหน้าที่ส่งส่วยให้กับเมือง ซึ่งมีการ
ควบคุมผ่านระบบไพร่สังกัดมุลนายต่างๆ (บังอร ปิยะพันธุ์, 2541)

ส่วนประชากรชาวยวนเชียงแสนกลุ่มที่ถูกส่งไปเมืองเวียงจันทน์นั้น ไม่ปรากฏ
หลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจน หากแต่ในภายหลังเชื่อว่าถูกกวาดต้อนเข้ามายังเมือง
นครราชสีมาและเมืองสระบุรีพร้อมกับประชากรชาวลาว หลังจากเหตุการณ์ปราบกบฏเจ้า
อนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 3

กลุ่มชาวยวนเชียงแสนเมืองสระบุรี

สำหรับกลุ่มชาวยวนที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองสระบุรี (ในขณะนั้นตัวเมืองตั้งอยู่ในบริเวณ
อำเภอเสนาให้) ปรากฏตำนานว่า ปู่คัมภีระ ปู่เจ้าฟ้า และหนานสิบติะ เป็นผู้นำกลุ่มคนยวนไปตั้ง
บ้านเรือนอยู่บริเวณตำบลสวนดอกไม้ในเขตอำเภอเสนาให้ ปู่คัมภีระตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านไผ่ล้อม ปู่เจ้า
ฟ้าตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเจ้าฟ้า และหนานสิบติะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านสิบติะ (ปัจจุบันคือบ้านสวน
ดอกไม้) นอกจากนี้ยังมีชาวยวนบางกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณอื่นๆ ในเขตอำเภอเสนาให้ จังหวัด
สระบุรี

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

ประวัติวัดไผ่ล้อม (อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี) ได้กล่าวถึงชาวยวนเมืองสระบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ความว่า ปู่คัมภีระผู้นำชาวยวนบ้านไผ่ล้อม ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้ากองโค มีบรรดาศักดิ์เป็น พระยารัตนเกษ มีหน้าที่ขนถ่ายสินค้าจากบ้านเมืองที่ห่างไกลไปยังกรุงเทพฯ และคุมกำลังเสบียงสำหรับส่งกองทัพในยามเกิดศึกสงคราม มีการส่งชาวยวนเป็นกองออกไปตั้งเป็นชุมชนกระจายอยู่โดยรอบ มีกองเลี้ยงโคที่สำคัญอยู่ที่บ้านโคกกลางและบ้านโคกแย้ (อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี) และบ้านสีคิ้ว (อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา) มีกองม้าอยู่ที่บ้านยาง (อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี) เป็นหน่วยคุ้มกันกองเสบียง (กองพุทธสถาน, 2552 และ พระครูวิสุทธิศีลาภิวัฒน์, 2559)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ได้เกิดเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งล้านช้างเวียงจันทน์ในระหว่างปี พ.ศ.2369-2371 เป็นเหตุให้กองทัพสยามเข้าตีเวียงจันทน์และได้กวาดต้อนประชากรจากเวียงจันทน์เข้าสู่หัวเมืองชั้นใน โดยมีชาวยวนสมทบมาด้วย ซึ่งชาวยวนกลุ่มนี้ มีข้อสันนิษฐานว่าอาจเป็นชาวยวนที่ถูกกวาดต้อนไปเวียงจันทน์เมื่อคราวศึกเชียงแสนในสมัยรัชกาลที่ 1 หรืออาจจะเป็นชาวยวนจากเมืองสระบุรีซึ่งถูกทัพหน้าของเจ้าอนุวงศ์เข้ามากวาดต้อนไปยังเวียงจันทน์ในตอนที่ทัพลาวเคลื่อนมาถึงเมืองสระบุรีในปี พ.ศ.2369 ก็เป็นไปได้

เมื่อกองชลยผ่านมาถึงเขตนครจันทน์ (ปัจจุบันคือพื้นที่ของอำเภอสีคิ้วและอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา) ชาวยวนจากเวียงจันทน์ได้พบว่าชาวยวนบ้านสีคิ้วมีเชื้อสายเดียวกับพวกตน จึงขออนุญาตลงหลักปักฐานอยู่ร่วมกับชาวยวนที่บ้านสีคิ้ว ต่อมาภายหลังกองเลี้ยงโคบ้านสีคิ้วเริ่มแออัดคับแคบ จึงได้อพยพไปบุกเบิกที่ทำกินใหม่และตั้งถิ่นฐานที่บ้านโนนกลุ่ม บ้านถนนคด บ้านโนนแต้ บ้านน้ำเมา บ้านโนนทอง และบ้านไโกเส้า (สุรมน บุญเติม และสนิท เมนะรัตน์, 2523)

ตามบันทึกของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศสนำโดย เอเจียน แอมอนิเย ที่ได้เดินทางจากเขมรไปลาวและบางกอกในช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 5 โดยได้เดินทางถึงบ้านสีคิ้ว ในปี พ.ศ. 2427 ซึ่งพบว่าในขณะนั้น บ้านสีคิ้วเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และมีบ้านเรือนราว 200-300 หลังคาเรือนแล้ว (Étienne Aymonier, 2000)

ส่วนในเมืองสระบุรีนั้น ประชากรชาวยวนได้เพิ่มขึ้นตามลำดับและได้อพยพออกไปบุกเบิกที่ทำกินในแทบทุกอำเภอของจังหวัดสระบุรี จากการสืบค้นสารสนเทศและการสำรวจภาคสนาม พบว่าชาวยวนในจังหวัดสระบุรีตั้งถิ่นฐานอยู่มากบริเวณที่ราบลุ่มตอนกลางของจังหวัด โดยเฉพาะอำเภอเสาไห้ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอเมืองสระบุรี ในระยะหลังยังมีการเคลื่อนย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางต่อเนื่องไปจนถึงภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดลพบุรี พิษณุโลก และพิษณุโลก (และอาจต่อเนื่องไปถึงบางพื้นที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ และสุโขทัย ซึ่งมีการสำรวจพบประชากรที่ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

จำนวนหนึ่ง หากแต่ยังไม่พบหลักฐานที่อ้างอิงถึงการเคลื่อนย้ายประชากรระดับชุมชนจากจังหวัดสระบุรีไปยังจังหวัดดังกล่าว จากนั้นในช่วงปี พ.ศ.2512-2520 ได้มีชาวยวนจำนวนมากจากจังหวัดสระบุรีและพื้นที่ใกล้เคียง ได้อพยพไปบุกเบิกที่ทำกินและตั้งถิ่นฐานในบริเวณอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว โดยพบข้อสังเกตว่า การตั้งชุมชนชาวยวนที่วังน้ำเย็นนี้ เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการตัดถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 317) ซึ่งเป็นการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและเปิดการเข้าถึงพื้นที่บริเวณดังกล่าว

ปัจจุบันสามารถสืบค้น “ชุมชนชาวยวนเชียงใหม่แสนกลุ่มสระบุรี” ในพื้นที่ต่างๆ ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงชุมชนชาวยวนเชียงใหม่แสนในจังหวัดสระบุรี (จำนวนรวม 114 หมู่บ้าน ในเขตการปกครอง 122 หมู่ และ 3 ชุมชน)

อำเภอ	ตำบล	หมู่ - หมู่บ้าน	จำนวน	
เมืองสระบุรี	ปากเพรียว	บ้านแก่งขนุน (ชุมชนแก่งขนุน 1 และชุมชนแก่งขนุน 2) บ้านเขาคุบ (ชุมชนเขาคุบ)	28 หมู่บ้าน (รวม 25 หมู่ และ 3 ชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองสระบุรี)	
	ดาวเรือง	หมู่ 1 บ้านแพะโคก หมู่ 2 บ้านดาวเรือง หมู่ 3 บ้านห้วยน้อย หมู่ 4 บ้านป่าสัก หมู่ 5 บ้านดาวเรืองใต้ หมู่ 6 บ้านโตนด หมู่ 7 บ้านห้วยแร้ง		
	นาโจง	หมู่ 1 บ้านหงสา หมู่ 2 บ้านเจดีย์งาม หมู่ 3 บ้านบึง		
	โคกสว่าง	หมู่ 1 บ้านโคกสว่าง หมู่ 4 บ้านหนองหลอด หมู่ 5 บ้านบ้านหัวถนน หมู่ 6 บ้านสันมะพลับ หมู่ 7 บ้านหนองปรือ หมู่ 8 บ้านถนนเหล็ก หมู่ 9 บ้านทุ่ง หมู่ 10 บ้านหนองตาไทย หมู่ 11 บ้านชาติิน		
	หนองโน	หมู่ 2 บ้านนาร่อง หมู่ 4 บ้านใหม่ หมู่ 5 บ้านโคกกระต่าย หมู่ 6 บ้านหนองโนใต้ หมู่ 7 บ้านแกว หมู่ 11 บ้านดอนจ้อง		
	หนองยาว	หมู่ 3 บ้านหนองเขื่อนช้าง		
	เฉลิมพระเกียรติ	ชาติินพัฒนา	หมู่ 1 บ้านชาติิน หมู่ 2 บ้านชาติินพัฒนา หมู่ 3 บ้านใหม่มงคล หมู่ 4 บ้านใหม่มงคล หมู่ 5 บ้านโนนเตือ หมู่ 6 บ้านเขาปูน หมู่ 7 บ้านเขาปูน	23 หมู่บ้าน
	ฝั่งรวง	หมู่ 1 บ้านเพ็ลยขาว หมู่ 2 บ้านห้วยหินขาว หมู่ 4 บ้านแพะโคก หมู่ 5 บ้านแพะโคก		
	พุกแค	หมู่ 2 บ้านบ่อหิน หมู่ 3 บ้านโคกดินแดง หมู่ 4 บ้านวังเลน หมู่ 5 บ้านวังเลน หมู่ 6 บ้านห้วยบง		
	ห้วยบง	หมู่ 2 บ้านห้วยบง หมู่ 3 บ้านห้วยบง หมู่ 4 บ้านใหญ่มงคล หมู่ 5 บ้านห้วยบง หมู่ 6 บ้านห้วยบง หมู่ 8 บ้านป่าคา		
หน้าพระลาน	หมู่ที่ 9 บ้านหน้าพระลาน			

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

อำเภอ	ตำบล	หมู่ - หมู่บ้าน	จำนวน
แก่งคอย	สองคอน	หมู่ 10 บ้านพระบาทน้อย	4 หมู่บ้าน
	ท่าตูม	หมู่ 4 บ้านโป่งคาก	
	เตาปูน	หมู่ 2 บ้านหนองจอก	
	ข้าฝักแพว	หมู่ 14 บ้านธารน้ำตก	
หนองแค	บัวลอย	หมู่ 5 บ้านสามะคำ หมู่ 6 บ้านโคกแย้ หมู่ 7 บ้านดงเมือง หมู่ 8 บ้านนกน้อย หมู่ 9 บ้านหนองปล้อง หมู่ 10 บ้านดงหวาย	16 หมู่บ้าน
	หนองจิก	หมู่ 1 บ้านไผ่ หมู่ 2 บ้านเตือ หมู่ 3 บ้านไร่ หมู่ 4 บ้านไร่กลางนา หมู่ 5 บ้านห้วยสระ หมู่ 6 บ้านหนองเลา หมู่ 7 บ้านหนองจิกเหนือ หมู่ 8 บ้านหนองจิกใต้ หมู่ 9 บ้านโนนแดง หมู่ 100 บ้านดอนมะจึก	
หนองแซง	ม่วงหวาน	หมู่ 5 บ้านบกใต้	2 หมู่บ้าน
	เขาดิน	หมู่ 1 บ้านเขาดิน	
เสาไห้	เสาไห้	หมู่ 3 บ้านเสาไห้	32 หมู่บ้าน (รวม 43 หมู่)
	สวนดอกไม้	หมู่ 1 บ้านโบราณ หมู่ 2 บ้านเจ้าฟ้าเหนือ หมู่ 3 บ้านเจ้าฟ้าใต้	
		หมู่ 4,5,6 บ้านสวนดอกไม้ หมู่ 8 บ้านไผ่ล้อม หมู่ 9 บ้านถนนเหล็ก หมู่ 10 บ้านทุ่งกว้าง หมู่ 11 บ้านแพะแขกแดง	
	ต้นตาล	หมู่ 1,2 บ้านหัวหิน หมู่ 3,4,5 บ้านต้นตาล หมู่ 6 บ้านท่าราบ หมู่ 8 บ้านงามล้อม	
	พระยาทต	หมู่ 1,2,3 บ้านพระยาทต หมู่ 4 บ้านหนองจิก หมู่ 5 บ้านหนองไฮ หมู่ 6 บ้านห้วยบงใต้	
	ท่าช้าง	หมู่ 5 บ้านท่าช้าง หมู่ 7,8 บ้านห้วยบุญ	
	ศาลารัไทย	หมู่ 1 บ้านพระเยาว์ หมู่ 3,4 บ้านโรงเหล้า หมู่ 5 บ้านศาลารั	
	จิวงาม	หมู่ 1 บ้านปากบาง หมู่ 6 บ้านโคกกระพี	
	หัวปลวก	หมู่ 1 บ้านโคกกระพี หมู่ 3 บ้านหัวปลวก หมู่ 4,5,7 บ้านแพะ หมู่ 8 บ้านหนองไผ่ หมู่ 9 บ้านห้วยใหญ่ หมู่ 11 บ้านหัวหวาย	
		บ้านยาง หมู่ 1 บ้านยาง หมู่ 5 บ้านสันประตู	
พระพุทธรบาท	ห้วยป่า	หมู่ 2 บ้านห้วยศาลเจ้า หมู่ 9 บ้านมุง หมู่ 12 บ้านหนอง	7 หมู่บ้าน
	ห้วย	สุทธะ หมู่ 13 บ้านดอยหินปูน	
	เขาวง	หมู่ 1 บ้านห้วยมะเดื่อ หมู่ 2 บ้านชัยบอน หมู่ 7 บ้านหนองกอง	
มวกเหล็ก	วังม่วง	หมู่ 6 บ้านป่าลานหินตาด หมู่ 8 บ้านหนองมะคา	2 หมู่บ้าน

ที่มา: (1) อ้างอิงข้อมูลหมู่บ้านภาษาเดียว คือหมู่บ้านที่มีการใช้ภาษาไทยวนตั้งแต่ร้อยละ 70 ขึ้นไป (ประกัสสร มลิวลิย์, 2530)

(2) การสำรวจภาคสนาม (2557-2559)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

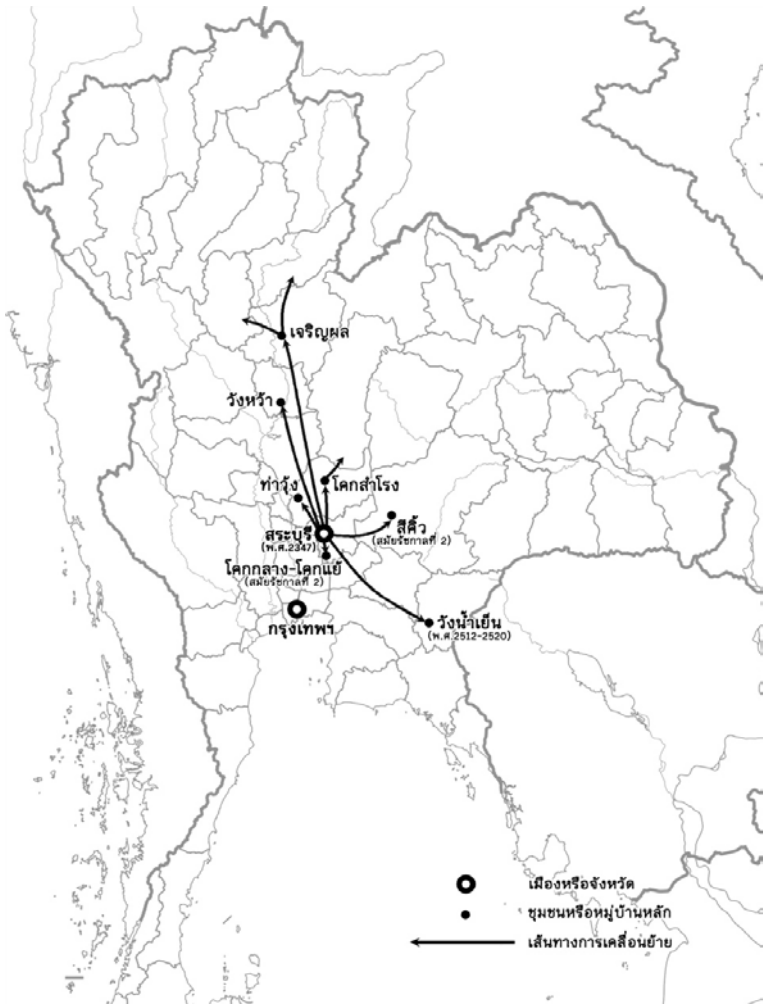
ตารางที่ 2 แสดงชุมชนชาวยวนใน 5 จังหวัดที่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดสระบุรี (จำนวน 81 หมู่บ้าน ในเขตการปกครอง 87 หมู่ และ 5 ชุมชน)

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่ที่ – หมู่บ้าน	จำนวน	
นครราชสีมา	สีคิ้ว	สีคิ้ว	บ้านสีคิ้ว (ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านกลาง และชุมชนบ้านใต้) หมู่ 11 บ้านถนนคด	9 หมู่บ้าน (รวม 7 หมู่ และ 5 ชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองสีคิ้ว)	
		มิตรภาพ	บ้านโนนกุ่ม (ชุมชนโนนกุ่มเหนือ และชุมชนโนนกุ่มใต้)		
		ลาดบัวขาว	หมู่ 6 บ้านน้ำเมา หมู่ 7 บ้านโนนแต้ หมู่ 8 บ้านโนนนา หมู่ 9 บ้านโนนทอง หมู่ 11 บ้านโนนสว่าง		
ลพบุรี	เมืองลพบุรี	กุดน้อย	หมู่ 10 บ้านไก่เส้า	51 หมู่บ้าน (รวม 56 หมู่)	
		เขาพระงาม	หมู่ 4 บ้านไผ่ขวาง		
		ท่าแค	หมู่ 8 บ้านปากกล้วย		
		ท้ายตลาด	หมู่ 3 บ้านท่าควาย		
		โพธิ์ตรุ	หมู่ 2 บ้านบางป่าหุ หมู่ 3 บ้านโรงหนอง หมู่ 4 บ้านหนองแขม หมู่ 5 บ้านไผ่แตง หมู่ 6 บ้านสามบาท หมู่ 7 บ้านไผ่หน้ากระดาน		
		ชัยบาดาล	ชัยนารายณ์		หมู่ 1 บ้านศิริบรรพต
	ท่าหลวง	ท่าหลวง	หมู่ 8 บ้านดอนเจริญ	หมู่ 6 บ้านเนินสวอง หมู่ 2 บ้านทรัพย์เจริญ หมู่ 5 บ้านชัยเรือ	
		หนองผักแว่น	หมู่ 3 บ้านท่าวัง หมู่ 9 บ้านวัดเกตุ		
		บ้านเบิก	หมู่ 7 บ้านม่วง		
	ท่าม่วง	บางลี่	หมู่ 1 บ้านไผ่วงษ์ หมู่ 12 บ้านหนองหลวง หมู่ 13 บ้านหนองระแหง หมู่ 14 บ้านหนองกอไผ่	หมู่ 1,2,4,5 บ้านโพธิ์ศรี หมู่ 3 บ้านไทรย้อย หมู่ 4 บ้านท่าราบ หมู่ 7 บ้านคลองตาขบ หมู่ 13,15 บ้านหม้อ	
		บางงา	หมู่ 1,2 บ้านลาดสาาลี หมู่ 3 บ้านลำอ้าย		
		บางคู้	หมู่ 4 บ้านไผ่ต่อม หมู่ 5 บ้านกระทุ่มสูง		
		ลาดสาาลี	หมู่ 7 บ้านหนองพิมาน หมู่ 9 บ้านสำโรง		
		โคกสำโรง	โคกสำโรง	หมู่ 7 บ้านหนองพิมาน หมู่ 9 บ้านสำโรง	

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่ที่ – หมู่บ้าน	จำนวน		
		ห้วยโป่ง	หมู่ 4 บ้านหนองหอย หมู่ 7,8 บ้านสะพานนาคร			
		ดงมะรุม	หมู่ 11 บ้านน้อยนาโสม			
		คลองเกตุ	หมู่ 1 บ้านมะขามเฒ่า หมู่ 2 บ้านคลองเกตุ			
		เกาะแก้ว	หมู่ 6 บ้านหน้าพระ หมู่ 7 บ้านซอนอุดม			
		หลุมข้าว	หมู่ 6,7 บ้านหลุมข้าว			
		ถลุงเหล็ก	หมู่ 1 บ้านหนองบัวทิ้ง			
		บ้านหมี	บางพึ่ง	หมู่ 9 บ้านวัดชนไก่		
		หนองม่วง	ยางโทน	หมู่ 2 บ้านเตาถ่าน		
		พัฒนานิคม	พัฒนานิคม	หมู่ 3 บ้านห้วยบง		
			ช่องสาริกา	หมู่ 1 บ้านสาริกาพัฒนา		
			ห้วยขุนราม	หมู่ 2 บ้านมะขามคู่ หมู่ 3 บ้านซับโคก หมู่ 4 บ้านสวนมะเตือ หมู่ 5 บ้านโป่งเกตุ		
			ลำสนธิ	หนองรี	หมู่ 5 บ้านน้อยพัฒนา หมู่ 12 บ้านสินเจริญ	
		พิจิตร	ตะพานหิน	วังหว่า	หมู่ 1, 2, 6 บ้านวังหว่า หมู่ 3 บ้านยางคลี	8 หมู่บ้าน
				คลองชุม	หมู่ 1,6 บ้านวังไคร้	(รวม 11
				บางมูลนาก	ลำประดา	หมู่ 1 บ้านลำประดาใต้ หมู่ 3 บ้านหนองสะเตา หมู่ 6 บ้านห้วยหลัว หมู่ 8 บ้านไตโสน
พิษณุโลก	ดงเจริญ	ห้วยร่วม	หมู่ 4 บ้านหนองสองห้อง			
	วังทอง	หนองพระ	หมู่ 5 บ้านเจริญผล	1 หมู่บ้าน		
สระแก้ว	วังน้ำเย็น	วังน้ำเย็น	หมู่ 3 บ้านสวนป่า หมู่ 8 บ้านซับพลู	12 หมู่บ้าน		
		ตาหลังใน	หมู่ 2 บ้านหนองปรือ หมู่ 3 บ้านท่าดาสี หมู่ 6 บ้านวังไทร หมู่ 9 บ้านโนนทอง หมู่ 18 บ้านโนนทองพัฒนา			
		ทุ่งมหาเจริญ	หมู่ 2 บ้านวังศรีทอง หมู่ 6 บ้านคลองใหญ่			
		วังสมบูรณ์	วังทอง	หมู่ 5 บ้านวังดารา		
		คลองหาด	ไทยอุดม	หมู่ 2 บ้านซับน้อย หมู่ 4 บ้านหนองตะเคียน		

ที่มา: (1) จังหวัดนครราชสีมา (การสำรวจภาคสนาม, 2557-2559), (2) จังหวัดลพบุรี อ้างอิงข้อมูลหมู่บ้านภาษาเดียว โดยเลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีการใช้ภาษาไทยจนถึงแต่ร้อยละ 65 ขึ้นไป จำนวน 51 หมู่บ้านในเขตปกครอง 56 หมู่ จากหมู่บ้านที่มีการใช้ภาษาชนทั้งหมด 112 หมู่บ้าน (พเยาว์ เจริญฉาย. 2551. หน้า 145-171), (3) จังหวัดพิจิตร อ้างอิงจากข้อมูลชุมชนไทยวน ต.วังหว่า อ.ตะพานหิน จพิจิตร (บันทึกพัฒนา เฟิงแดง. 2550) และการสำรวจภาคสนาม, (4) จังหวัดพิษณุโลก สัมภาษณ์ นายสนั่น เขียมสอย (ปราชญ์ชาวยวน ต.สมอแข อ.เมือง จ.พิษณุโลก) วันที่ 8 มีนาคม 2559, (5) จังหวัดสระแก้ว สัมภาษณ์ นายชัยแดน สียิ่ง (ผู้ใหญ่บ้านวังไทร ต.ตาหลังใน อ.วังน้ำเย็น) และนายหว่ง ไรจันต์ (อดีตผู้ใหญ่บ้านโนนทอง ต.ตาหลังใน อ.วังน้ำเย็น) วันที่ 17 มีนาคม 2559 และ สัมภาษณ์ นายมลล น้อยจันทร์ (กำนันตำบลวังน้ำเย็น อ.วังน้ำเย็น) วันที่ 27 มีนาคม 2559

รูปที่ 2 แผนที่แสดงถิ่นฐานใหม่และการเคลื่อนย้ายของชาวยวนเชียงใหม่และชนกลุ่มเมืองสงขลา

กลุ่มชาวยวนเชียงใหม่และชนเมืองราชบุรี

สำหรับกลุ่มชาวยวนที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองราชบุรี แรกเริ่มได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านไร่หนี่ ห่างจากตัวเมืองราชบุรีทางทิศตะวันออกเฉียงใต้บริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง

ด้วยเหตุว่าที่ตั้งของบ้านไร่ที่อยู่ในบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองนั้นมีพื้นที่จำกัด ไม่พอเพาะปลูก ชาวสวนบางส่วนจึงได้อพยพออกไปบุกเบิกที่ทำกินพื้นที่บริเวณใกล้เคียง เช่น ที่ตำบลคูบัวมีผู้นำสองพี่น้องชื่อหนานฟ้าและหนานขัน หนานฟ้าผู้พี่เห็นว่าที่ลุ่มริมห้วย (บริเวณคูเมืองโบราณคูบัว) เป็นทำเลที่ดีจึงตั้งบ้านเรือนอยู่เหนือลำห้วย มีลูกหลานสืบต่อมา หมู่บ้านนี้ชื่อว่า “บ้านปู่ฟ้า” ส่วนหนานขันผู้น้องได้พาครอบครัวส่วนหนึ่งข้ามไปยังทิศใต้ของห้วย ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นั่น เรียกว่า “บ้านปู่ขัน” ต่อมาเมื่อชุมชนได้มีประชากรมากขึ้น ยังได้ขยายครัวเรือนออกไปตั้งถิ่นฐานห่างออกไปจากบ้านปู่ฟ้าและบ้านปู่ขัน ชุมชนที่อยู่ก่อนเรียกตัวเองว่า “บ้านใน” ส่วนชุมชนที่ขยายออกไปเรียกว่า “บ้านนอก” (สมคิด ฉางณรงค์, 2552)

ชาวยวนเชียงใหม่กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองราชบุรีได้มีการขยายชุมชนออกไปตั้งบ้านเรือนหาแหล่งทำกินอีกหลายพื้นที่ในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองในเขตจังหวัดราชบุรีต่อเนื่องไปจนถึงจังหวัดกาญจนบุรีและนครปฐม ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในพื้นที่จังหวัดราชบุรีและนครปฐมประสบปัญหาภัยแล้ง ชาวยวนหลายครอบครัวได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในจังหวัดพิษณุโลก และอาจเคลื่อนย้ายต่อเนื่องไปจนถึงเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ ปัจจุบันสามารถสืบค้น “ชุมชนชาวยวนเชียงใหม่กลุ่มราชบุรี” ในพื้นที่ต่างๆ ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงชุมชนชาวยวนเชียงใหม่ในจังหวัดราชบุรี (จำนวนรวม 77 หมู่บ้าน ในเขตปกครอง 79 หมู่)

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่ - หมู่บ้าน	จำนวน
ราชบุรี	เมืองราชบุรี	คูบัว	หมู่ 1 บ้านตากแดด หมู่ 3 บ้านหนองขันธุ์ หมู่ 4 บ้านใต้	39
			หมู่ 5 บ้านตะโก หมู่ 6 บ้านสระโบสถ์ หมู่ 7 บ้านใหม่ หมู่ 8 บ้านหนองยายแก้ว หมู่ 9 บ้านปากกล้วย หมู่ 12 บ้านหัวนา	หมู่บ้าน
		ดอนแร่	หมู่ 1 บ้านดอนแร่ หมู่ 2 บ้านหนองขาม หมู่ 3 บ้านสระโลก หมู่ 4 บ้านดอนขาด หมู่ 5 บ้านดอนขาม หมู่ 6 บ้านดอนนอก หมู่ 7 บ้านโมกแก้ว หมู่ 8 บ้านหนองโป่ง หมู่ 9 บ้านหนองมะตูม หมู่ 10 บ้านห้วย	
		เจดีย์หัก	หมู่ 3 บ้านเจดีย์หัก หมู่ 8 บ้านทุ่งตาล	
		ดอนตะโก	หมู่ 5 บ้านใหม่ หมู่ 6 บ้านนครบาล หมู่ 7 บ้านเขาลอย-เขาหลวง หมู่ 8 บ้านเขาแฉ่ม-ทุ่งพิมาน	
		ห้วยไผ่	หมู่ 1 บ้านเขาขวาง หมู่ 3 บ้านรากมะขาม หมู่ 4 บ้านห้วยไผ่ หมู่ 5 บ้านนครบาล หมู่ 6 บ้านหนองหลวง หมู่ 7 บ้านหนองดินแดง หมู่ 8 บ้านหนองขาม	
		น้ำพุ	หมู่ 5 บ้านหนองแซเสา	

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่ - หมู่บ้าน	จำนวน
โพธาราม	หนองกลางนา	หนอง	หมู่ 1 บ้านแม่ไผ่	7 หมู่บ้าน (รวม 8 หมู่)
		กลาง		
		นา		
	อ่างทอง	อ่างทอง	หมู่ 1 บ้านใหญ่ หมู่ 9 บ้านโพธิ์ดก	
		หินกอง	หมู่ 1 บ้านทุ่งไล่ไก่ หมู่ 3 บ้านหนองตาหลวง หมู่ 9 บ้านทุ่งไล่ไก่มน	
	โพธาราม	หนอง	หมู่ 1 บ้านใต้ หมู่ 2 บ้านนอก หมู่ 4 บ้านดินตาล หมู่ 5	
		โพ	บ้านไร่ หมู่ 6 บ้านหนองโพสอง หมู่ 8 บ้านหัวทุ่ง	
	จอมบึง	บ้านสิงห์	หมู่ 1,2 บ้านบางกะไค	
		รางบัว	หมู่ 1 บ้านรางคอกอ่าว หมู่ 3 บ้านซำใหญ่ หมู่ 4 บ้านหนองนกระเรียน หมู่ 6 บ้านรางบัว หมู่ 7 บ้านทุ่งกว้าง	
	บ้านโป่ง	หนองอ้อ	หนอง	
หนอง			หมู่ 1,2 บ้านหนองปลาหมอ หมู่ 3 บ้านฟากหนอง หมู่ 4	
ปลาหมอ		บ้านหนองทราย	หมู่ 5 บ้านดอนกระเทียม หมู่ 6 บ้านปอเจ๊ก	
		หมู่ 7 บ้านดอนกระเทียมใต้ หมู่ 8 บ้านโคกลุง หมู่ 11 บ้านหนองหิน หมู่ 12 บ้านหนองจิกโพรง หมู่ 16 บ้านแพะ		
ปากท่อ		เขาขลุ่ย	หมู่ 6 บ้านหนองอู่ม	
		ทุ่งหลวง	หมู่ 1 บ้านหนองไร่ หมู่ 2 บ้านหนองข่อย หมู่ 6 บ้านหนองไผ่	
สวนผึ้ง		อ่างหิน	หมู่ 1 บ้านห้วยน้อย หมู่ 2 บ้านหนองโก หมู่ 3 บ้านโป่ง หมู่ 4 บ้านนาคอก หมู่ 5 บ้านอ่างหิน	
		สวนผึ้ง	หมู่ 4 บ้านนาขุนแสน	
		ป่าหวาย	หมู่ 6 บ้านโป่งยอ หมู่ 7 บ้านห้วยลาดปลาเค้า หมู่ 9 บ้านหนองขาม	
		ท่าเคย	หมู่ 6 บ้านท่าเคย	

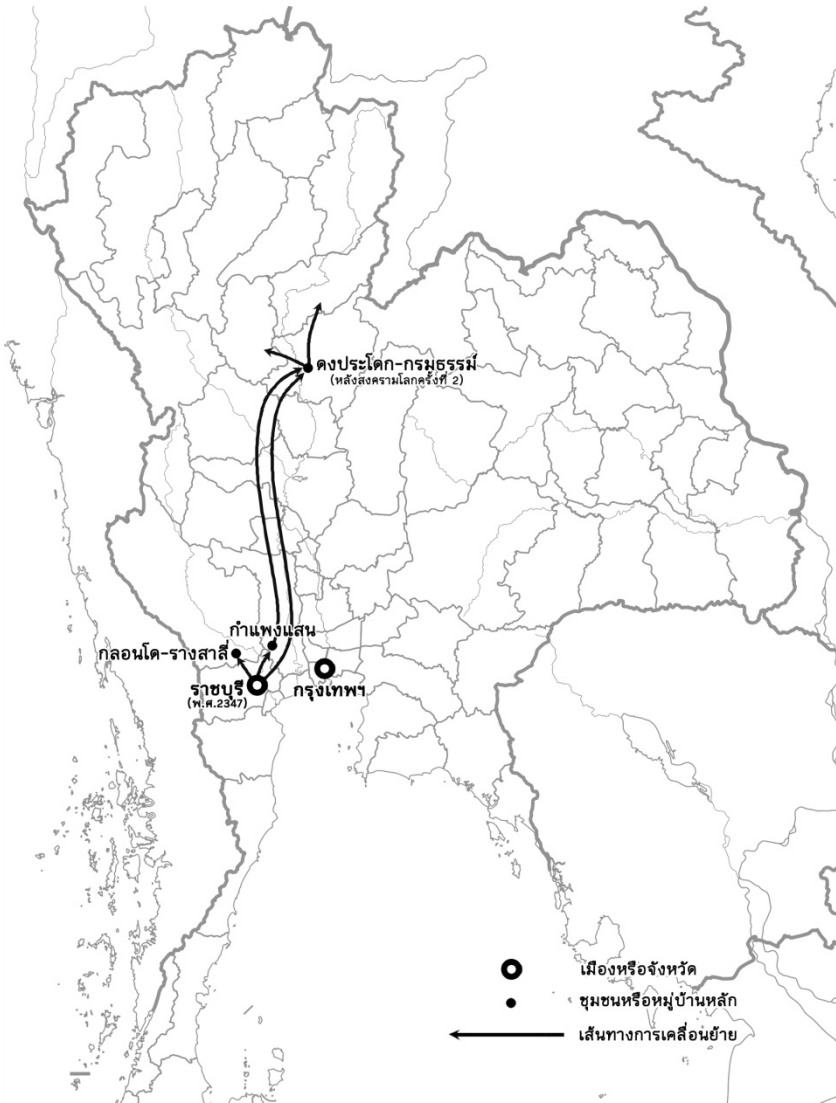
ที่มา: (1) สํารวจภาคสนาม. 2558 และ (2) อ้างอิงจากข้อมูลหมู่บ้านภาษาเดียว โดยเลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีการใช้ภาษาไทยยวนตั้งแต่ร้อยละ 60 ขึ้นไป มีจำนวน 77 หมู่บ้านในเขตปกครอง 79 หมู่ จากหมู่บ้านที่มีการใช้ภาษายวนทั้งหมด 99 หมู่บ้าน (สุวิทนา เลี่ยมประวัติ, 2545)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แร่งงานกับการพัฒนา

ตารางที่ 4 แสดงชุมชนชาวยวนใน 3 จังหวัดที่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดราชบุรี (จำนวนรวม 36 หมู่บ้าน ในเขตปกครอง 36 หมู่ และ 1 ชุมชน)

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่ - หมู่บ้าน	จำนวน
กาญจนบุรี	ด่านมะขามเตี้ย	กลอนโต	หมู่ 3 บ้านแหลมทอง หมู่ 4 บ้านดอนสว่าง	5 หมู่บ้าน
		ท่าม่วง	รางสาลี	หมู่ 3 บ้านแปดหลัง หมู่ 12 บ้านหนองมะกอก หมู่ 13 บ้านไทรงาม
นครปฐม	กำแพงแสน	สระสี่มุม	หมู่ 8 บ้านดอนตาอีฐ หมู่ 9 บ้านดอนใหญ่ หมู่ 10 บ้านดอนเล็ก	12 หมู่บ้าน
		ห้วยม่วง	หมู่ 1 บ้านห้วยม่วง หมู่ 11 บ้านท่าเสาเก่า หมู่ 7 บ้านท่าเสาใหม่	
		ดอนข่อย	หมู่ 10 บ้านโพธิ์ศรี หมู่ 11 บ้านใหม่โพธิ์ศรี หมู่ 14 บ้านต้นสำโรงพัฒนา	
		ทุ่งกระพังใหม่	หมู่ 11 บ้านทุ่งเจริญทอง	
		ทุ่งลูกนก	หมู่ 2 บ้านห้วยรางเกต หมู่ 10 บ้านหนองจิก	
		เมืองพิษณุโลก	ในเมือง	
วังทอง	วังทอง	บึงพระ	หมู่ 2,3 บ้านบึงพระ	19 หมู่บ้าน (รวม 19 หมู่ และ 1 ชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก)
		สมอแข	หมู่ 2 บ้านลาดบัวขาว หมู่ 3 บ้านดงประโดก หมู่ 4 บ้านสมอแข หมู่ 8 บ้านกรมธรรม์-ฉัตรแก้ว	
		วังทอง	หมู่ 1 บ้านวังทอง หมู่ 8 บ้านเขาสมอแคลง หมู่ 10 บ้านดอนม่วง	
		แม่ระกา	หมู่ 1 บ้านแกว หมู่ 2 บ้านแม่ระกา หมู่ 4 บ้านเข็ก หมู่ 6 บ้านน้ำโค้งเหนือ หมู่ 7 บ้านแหลมตู หมู่ 8 บ้านวังน้ำใส	
		พันชาลี	หมู่ 5 บ้านหนองกาตา	
พรหมพิราม	ดงประคำ	ดงประคำ	หมู่ 1 บ้านโลกสมอ หมู่ 6 บ้านทุ่งตาเปรี้ยว	
		ท่าตาล	หมู่ 8 บ้านทุ่งน้อย	

ที่มา: (1) จังหวัดกาญจนบุรี อ้างอิงจากข้อมูล "กลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนในจังหวัดกาญจนบุรี" (สมทรง บุรุษพันธ์ และคณะ. 2554. หน้า 199), (2) จังหวัดนครปฐม อ้างอิงจากข้อมูล "กลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนในจังหวัดนครปฐม" (สมทรง บุรุษพันธ์ และคณะ. 2554. หน้า 237), (3) จังหวัดพิษณุโลก สัมภาษณ์ นายสนั่น เอี่ยมสาย (ปราชญ์ชาวยวน ต.สมอแข อ.เมือง จ.พิษณุโลก) วันที่ 8 มีนาคม 2559

รูปที่ 3 แผนที่แสดงถิ่นฐานใหม่และการเคลื่อนย้ายของชาวยานเชียงแสนกลุ่มเมืองราชบุรี

กลุ่มชาวยวนเขียงแสนในบริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดอุตรดิตถ์

ถึงแม้ว่าในบริเวณด้านตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ตอนบนของอำเภอลับแล ตอนบนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ และอำเภอท่าปลา จะมีชาวยวนกลุ่มใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่มานาน เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายขอบของเขตวัฒนธรรมล้านนา อย่างไรก็ตาม ยังพบชุมชนชาวยวนอยู่อีกจำนวนหนึ่งในบริเวณด้านตะวันออกเฉียงใต้ของตัวจังหวัด ซึ่งแยกออกจากเขตวัฒนธรรมยวนกลุ่มใหญ่และมีประวัติความเป็นมาของชุมชนแตกต่างไปอีกทางหนึ่ง

ชุมชนชาวยวนในตำบลน้ำอ่าง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ มีประวัติความเป็นมาของชุมชนอ้างถึงการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนจากเหตุการณ์ที่กองทัพสยามเข้าตีเมืองเขียงแสนในปี พ.ศ. 2347 เช่นเดียวกับกลุ่มชาวยวนเมืองสระบุรีและราชบุรี

ข้อมูลขององค์กรบริหารส่วนตำบลน้ำอ่าง ได้กล่าวถึง “ขุนผาเจิบ” เป็นผู้ดูแลกลุ่มชาวยวนที่เจ็บป่วย รวมถึงเด็กและคนชรา ซึ่งแวะพักอยู่บริเวณริมคลองตรอนและบึงใหญ่ระหว่างการอพยพไปยังเมืองสระบุรีและราชบุรี เมื่อหายป่วยจึงได้เริ่มสร้างบ้านเรือนขึ้นบริเวณริมคลองตรอน ปัจจุบันคือบ้านหลวงปายาง และได้ช่วยกันสร้างวัดหลวงปายาง จากนั้นได้สร้างวัดตอยแก้วในเขตบ้านไร่ ต่อมาจึงขยายบ้านเรือนมายังฝั่งขวาของแม่น้ำคลองตรอนและได้สร้างวัดขึ้นที่บ้านค้อกลาง ให้ชื่อว่าวัดศรีสะอาด ต่อมาหมู่บ้านได้ขยายขึ้นไปทางเหนือจึงได้สร้างวัดขึ้นอีกหนึ่งแห่งชื่อวัดราษฎร์สามัคคี ที่บ้านม่วงขี้วัว ปัจจุบันคือบ้านเหนือใหญ่ (องค์กรบริหารส่วนตำบลน้ำอ่าง, มปป.)

นอกจากนี้ ปานตา นาคพันธวงศ์ (2530) ศึกษาพบว่า บ้านเหล่า ตำบลน้ำอ่าง อำเภอ น้ำอ่าง และบ้านน้ำลอก ตำบลป่อทอง อำเภอทองแสนขัน เป็นชุมชนที่ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือด้วย ซึ่งเชื่อมโยงกับข้อมูลของ พรพจน์ เรียงประพัฒน์ (2556) ในประวัติบ้านน้ำลอกอำเภอทองแสนขัน ที่กล่าวว่าบรรพบุรุษของชาวบ้านน้ำลอกได้อพยพหนีโรคระบาดมาจากบ้านหลวงปายาง (อ.ตรอน) โดยได้จับจองที่ทำกินแห่งใหม่เมื่อราวปี พ.ศ. 2442

จึงเชื่อได้ว่าชาวบ้านน้ำลอกเป็นชาวยวนกลุ่มเดียวกันกับชาวยวนในตำบลน้ำอ่าง อำเภอตรอน นอกจากนี้ ยังพบความเชื่อมโยงระหว่างชาวยวนที่บ้านน้ำลอกกับกลุ่มชาวยวนสระบุรีจากข้อมูลประวัติความเป็นมาของตำบลน้ำอ่าง ซึ่งกล่าวถึงชาวยวนบ้านน้ำลอกในอดีตที่มีญาติอยู่ที่จังหวัดสระบุรี ผู้เขียนคาดว่าอาจมีชาวยวนกลุ่มสระบุรีหรือราชบุรีที่ได้เคลื่อนย้ายมาที่บ้านน้ำลอกด้วย โดยผ่านมาทางจังหวัดพิษณุโลก

ตารางที่ 5 แสดงชุมชนชาวยวนเชียงใหม่ในจังหวัดอุตรดิตถ์ (จำนวนรวม 6 หมู่บ้าน)

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่ - หมู่บ้าน	จำนวน
อุตรดิตถ์	ตรอน	น้ำอ่าง	หมู่ 1 บ้านเหนือใหญ่ หมู่ 2 บ้าน หลวงปายาง หมู่ 3 บ้านเหล่า หมู่ 4 บ้านค้อกลาง หมู่ 5 บ้านไร่	6 หมู่บ้าน
		ทองแสนขัน บ่อทอง	หมู่ 4 บ้านน้ำลอก	

ที่มา: อ้างอิงจากข้อมูล "ประวัติตำบลน้ำอ่าง" (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำอ่าง) และ ปานตา นาคพันธ์วงศ์ (2530)

อนึ่ง ถึงแม้ว่าข้อมูลประวัติความเป็นมาของตำบลน้ำอ่างจะยังไม่ได้ข้อสรุปในทางประวัติศาสตร์ แต่ก็อาจเป็นหลักฐานหนึ่งในการยืนยันเส้นทางการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนเชียงใหม่เข้าสู่บริเวณตอนกลางของประเทศไทยได้อีกทางหนึ่ง โดยการเคลื่อนย้ายจะต้องใช้เส้นทางจากเมืองเชียงใหม่ลงมาทางเมืองพะเยา-เมืองแพร่หรือทางเมืองน่าน-เมืองแพร่เท่านั้น จึงจะมีความเป็นไปได้ที่จะผ่านบริเวณตำบลน้ำอ่าง และแวะพักในบริเวณดังกล่าวตามความในประวัติความเป็นมาของตำบลน้ำอ่างได้กล่าวไว้

ข้อชี้แจงเพิ่มเติม

ชุมชนชาวยวนที่แสดงในบทความนี้ ส่วนที่อ้างอิงจากข้อมูลทางภาษาศาสตร์ ผู้เขียนได้พิจารณาเลือกเฉพาะ "หมู่บ้านภาษาเดียว" คือหมู่บ้านที่พบการใช้ภาษาไทยวนตั้งแต่ร้อยละ 60-70 ขึ้นไป เพื่อนำเสนอชุมชนที่ยังคงอัตลักษณ์ทางภาษาอันสื่อถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังชัดเจน อย่างไรก็ตาม ยังมีชุมชนอีกจำนวนหนึ่งที่พบการใช้ภาษาไทยวนและภาษาอื่นปะปนกันไป (ใช้ภาษาไทยวนในสัดส่วนต่ำกว่าร้อยละ 60-70) ซึ่งคาดว่าอาจเป็นชุมชนที่มีชาวยวนตั้งถิ่นฐานร่วมกับชนกลุ่มอื่น หรือเป็นชุมชนชาวยวนที่รับวัฒนธรรมจากชนกลุ่มอื่นเข้ามามากแล้ว จึงมิได้นำเสนอชุมชนเหล่านั้นในบทความนี้

การกระจายตัวของชุมชนชาวยวนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย

การตั้งชุมชนชาวยวนในเมืองราชบุรีและเมืองสระบุรี ในระยะแรกคาดว่ามีการขยายชุมชนอยู่ในขอบเขตที่กำหนดไว้

เนื่องจากรัฐในขณะนั้นมีนโยบายที่เข้มงวดในการควบคุมประชากรแต่ละเมืองตามระบบไพร่ที่ต้องมีสังกัดมูลนายและต้องส่งส่วยให้กับเมืองที่สังกัด และทางการมิได้อนุญาตให้ไพร่ลาว (หมายรวมถึงลาวยวน) ไปอยู่เมืองต่างๆ ได้ตามใจชอบ อย่างไรก็ตาม นายกองหรือผู้นำชุมชนที่สังกัดเมืองต่างๆ จำเป็นจะต้องจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอต่อการส่งส่วย จึงเลือกตั้งถิ่น

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

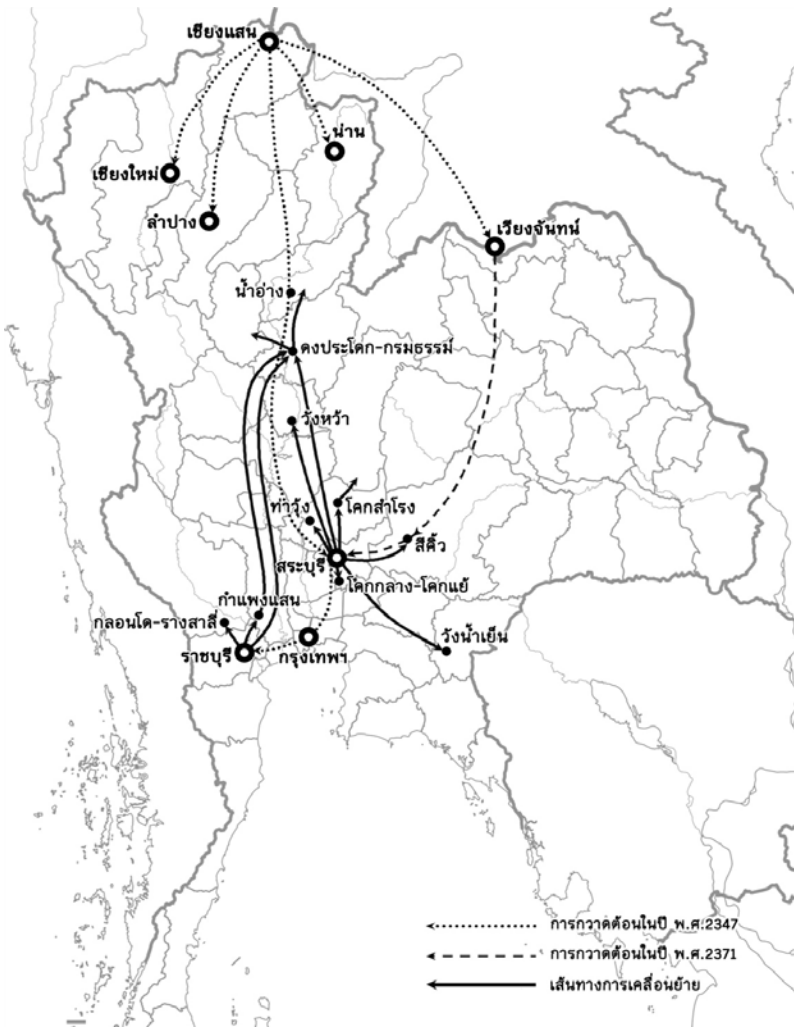
ฐานในแหล่งที่มีพื้นที่ทำกินเพียงพอและมีความเป็นไปได้ที่จะตั้งชุมชนในสถานที่ห่างไกลออกไป หากถิ่นฐานเดิมที่มีทรัพยากรไม่เพียงพอ (บัจอร์ ปิยะพันธุ์, 2541)

ชุมชนขยายตัวของชาวยวนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์จึงมักจะตั้งไม่ไกลจากชุมชนดั้งเดิมมากนัก ยกเว้นในกรณีของโคของของชาวยวนเมืองสระบุรีที่ไปตั้งอยู่ที่บ้านสีคิ้ว (อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา) เพื่อจัดหาทองเสียบึงโคตามคำหรือของเจ้าเมือง นอกเหนือจากบ้านสีคิ้วแล้ว คาดว่ามีชุมชนชาวยวนตั้งถิ่นฐานอยู่เฉพาะในพื้นที่เมืองราชบุรี เมืองสระบุรี และพื้นที่ชายขอบเท่านั้น ต่อมาเมื่อระบบไพร่คลี่คลายลงและยกเลิกระบบไพร่ในสมัยรัชกาลที่ 5 การย้ายถิ่นของชาวยวนไปยังพื้นที่ไกลออกไป จึงสามารถทำได้อย่างกว้างขวางและมีมากขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวยวนจากเมืองสระบุรีได้อพยพออกไปตั้งชุมชนไกลถึงบ้านวังหว่า (อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร) จากข้อมูลของ นันทิพัฒน์ เพ็งแดง (2550) ระบุว่าหมู่บ้านดังกล่าวตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2440

ส่วนชาวยวนเมืองราชบุรีคาดว่าได้เคลื่อนย้ายไปตั้งบ้านกลอนโต-บ้านรางสาสี่ (จังหวัดกาญจนบุรี) และกำแพงแสน (จังหวัดนครปฐม) แล้ว หลังจากนั้น ชาวยวนในจังหวัดราชบุรีและนครปฐมได้มีการเคลื่อนย้ายครั้งใหญ่อีกครั้งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากสภาพที่ทำกินในจังหวัดราชบุรีมีความแห้งแล้ง โดยได้อพยพไปบุกเบิกที่ทำกินในจังหวัดพิษณุโลก และเคลื่อนย้ายออกไปโดยรอบจนอาจถึงบางพื้นที่ของจังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนชาวยวนในจังหวัดสระบุรีก็ได้อพยพไปบุกเบิกที่ทำกินที่บ้านวังน้ำเย็น (จังหวัดสระแก้ว) การขยายและเคลื่อนย้ายถิ่นฐานใหม่ได้ดำเนินต่อมาจนถึงช่วงปฏิรูปที่ดิน ซึ่งทางราชการได้เริ่มเข้ามาจัดการด้านกรรมสิทธิ์และเอกสารสิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน ส่งผลให้การย้ายถิ่นฐานออกไปเพื่อบุกเบิกที่ทำกินใหม่มีข้อจำกัด

พัฒนาการของชุมชนชาวยวนเชียงใหม่และชนพลัดถิ่นในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย เริ่มจากการตั้งถิ่นฐานในเมืองสระบุรีและราชบุรีตามเหตุผลด้านการเมืองและการปกครอง หลังจากนั้นชุมชนเหล่านี้ได้มีประชากรเพิ่มขึ้นและเริ่มขยายชุมชน ด้วยพื้นฐานเป็นชุมชนเกษตรกรรมจึงผลักดันให้เกิดการแสวงหาพื้นที่ในการทำกินและดำรงชีพที่เพียงพอ ส่วนหนึ่งยังได้เคลื่อนย้ายออกไปบุกเบิกที่ทำกินในพื้นที่ใหม่ตามเครือข่ายเส้นทางคมนาคมที่ถูกพัฒนาขึ้น การขยายชุมชนและเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของชาวยวนเชียงใหม่และพลัดถิ่นในสมัยหลัง จึงเกิดขึ้นภายใต้ปัจจัยทางระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีพเป็นหลัก ซึ่งสามารถดำเนินควบคู่กับเหตุผลทางสังคมภายใต้ความผูกพันทางเชื้อสายและกลุ่มชน โดยพบว่าประชากรเหล่านี้มักมีการเคลื่อนย้ายและตั้งถิ่นฐานใหม่รวมกันเป็นกลุ่มตามเครือญาติและกลุ่มชาติพันธุ์ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนชาวยวนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทยหลายแห่งยังสามารถรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้ ซึ่งเป็นร่องรอยสำคัญที่ทำให้สามารถสืบค้นและแยกแยะชุมชนชาวยวนที่เคลื่อนย้ายออกไปยังท้องที่ต่างๆ ได้

รูปที่ 4 แผนที่แสดงถิ่นฐานใหม่และการเคลื่อนย้ายของชาวยวนเชียงแสนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย

สรุป

การศึกษาบริบทที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายของชาวยวนเชียงแสน พบว่าการเคลื่อนย้ายและตั้งถิ่นฐานใหม่ของชาวยวนเชียงแสนเป็นผลจากสงครามในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เกิดขึ้นภายใต้ยุทธศาสตร์การตัดกำลังประชากรของรัฐอื่นและความต้องการเพิ่มเติมประชากรให้กับหัวเมืองชั้นในของกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อสร้างความมั่นคงทางประชากรและแรงงานในการฟื้นฟูบ้านเมือง รวมถึงสร้างความมั่งคั่งจากการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์เข้าแผ่นดินในรูปแบบของแรงงานและการเก็บส่วย ผลการศึกษาถิ่นฐานของกลุ่มชาวยวนเชียงแสนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย จากการทบทวนสารสนเทศและการสำรวจภาคสนาม พบว่าชุมชนของชาวยวนในตอนกลางของประเทศไทยมีจำนวนไม่น้อย และมีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เฉพาะในบริเวณจังหวัดสระบุรีและราชบุรีเท่านั้น หากแต่ได้ขยายชุมชนและอพยพออกไปบุกเบิกที่ทำกินในพื้นที่ต่างๆ บริเวณลุ่มน้ำป่าสักและลุ่มน้ำเจ้าพระยาในภาคกลาง ลุ่มน้ำแม่กลองในภาคตะวันตก ลุ่มน้ำคลองพระสะทึงในภาคตะวันออก รวมไปถึงลุ่มน้ำน่านในภาคเหนือและลุ่มน้ำลำตะคองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยพบชุมชนของชาวยวนเชียงแสนในเขตจังหวัดสระบุรีอย่างน้อย 114 หมู่บ้าน จังหวัดราชบุรีอย่างน้อย 77 หมู่บ้าน จังหวัดกาญจนบุรีอย่างน้อย 5 หมู่บ้าน จังหวัดนครปฐมอย่างน้อย 12 หมู่บ้าน จังหวัดลพบุรีอย่างน้อย 51 หมู่บ้าน จังหวัดพิจิตรอย่างน้อย 8 หมู่บ้าน จังหวัดพิษณุโลกอย่างน้อย 20 หมู่บ้าน จังหวัดอุตรดิตถ์อย่างน้อย 6 หมู่บ้าน จังหวัดสระแก้วอย่างน้อย 12 หมู่บ้าน และจังหวัดนครราชสีมาอย่างน้อย 9 หมู่บ้าน ทั้งนี้ ชุมชนชาวยวนเชียงแสนที่เก่าแก่ที่สุดมีอายุมากกว่า 200 ปี อยู่ในบริเวณอำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี และอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ชุมชนชาวยวนเชียงแสนนอกเขตวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งพบในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยวนในฐานะตัวตนของประชากรชาวยวนกลุ่มหนึ่ง ด้วยถิ่นฐานเดิมเมืองเชียงแสนเป็นแหล่งประชากรและเขตวัฒนธรรมของชาวยวนที่เข้มข้น โดยคนกลุ่มนี้ได้เคลื่อนย้ายออกจากดินแดนภาคเหนือก่อนที่ภูมิภาคดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรครั้งใหญ่ในสมัย “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” (เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากการเคลื่อนย้ายประชากรกลุ่มใหญ่จากดินแดนลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำสาละวิน อาทิ กระเหรี่ยง ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทยอง และไทเขิน เข้ามาเติมเต็มในดินแดนภาคเหนือ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของภูมิภาคดังกล่าวในยุคสมัยต่อมา) ทั้งนี้ ชุมชนชาวยวนเชียงแสนในบริเวณตอนกลางของประเทศไทยหลายแห่งยังสามารถรักษามรดกและสัมภาระทางวัฒนธรรมบางประการของกลุ่มชาติพันธุ์ยวนเอาไว้ ดังเช่นการค้นพบกฎหมายโบราณของล้านนาที่เรียกว่า “มังรายศาสตร์” ณ วัดเสนาห์ อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นฉบับที่เก่าแก่ที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน อันเป็นหลักฐานเบื้องต้นในการยืนยันคุณค่าของชุมชนชาวยวนกลุ่มนี้

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แรงงานกับการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2552. *“วัดไร่ล่อม”*. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 4**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2537. *“เรื่องที่ 1 สภาพแวดล้อมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในประเทศไทย”*. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 18**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2556. *“เรื่องที่ 1 สภาพแวดล้อมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในประเทศไทย”*. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 18**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เรียบเรียง ; สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตรวจชำระและทรงพระนิพนธ์อธิบาย. 2531. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- นนทิพัฒน์ เฟื่องแดง. 2550. การปนของภาษาในภาษาไทยวนบ้านวังห้ว ตำบลวังห้ว อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร : กรณีศึกษาคำศัพท์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บังอร ปิยะพันธุ์. 2541. **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประภัสสร มลิวัลย์. 2530. **ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสระบุรี : การศึกษาโดยใช้คำศัพท์**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์และภาษาอาเซียนอาเซียน: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปานดา นาคพันธวงศ์. 2530. **ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดอุดรดิตถ์: การศึกษาโดยใช้คำศัพท์**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับพิเศษตุลาคม 2560 อาเซียน: แร่งงานกับการพัฒนา
- พเยาว์ เจริญฉาย. 2551. การศึกษาคำศัพท์ภาษาตระกูลไทในจังหวัดลพบุรีและอิทธิพล
ของเทคโนโลยีต่อการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์. รายงานวิจัย: ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรพจน์ เรียงประพัฒน์. 2556. น้ำลอกเสน่ห์เมืองเหนือ (ตอนล่าง).
<https://www.gotoknow.org/posts/553615>. สืบค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2559.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2534. “สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึง
สมัยกรุงศรีอยุธยาราชอาณาจักรสยาม”. ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. กรุงเทพฯ:
มติชน.
- สมคิด จำงค์ศร. 2552. การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดนาหนองเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถี
ชีวิตชุมชนไทยยวน ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา: สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมทรง บุรุษพัฒน์, สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, สุมิตรา สุวรรณ์เดชา, ณรงค์ อาจสมิติ, ปัทมา พัฒน์พงษ์
และพิเชฐ สีตะพงศ์. 2554. การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิง
ชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย. นครปฐม:
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรมน บุญเติม และสนธิ เมนะรัตน์. 2523. ปริศนาคำทายเพลงกล่อมเด็กและผะผายอย
ของชาวยวนสี่คว. รายงานการศึกษาค้นคว้าระดับปริญญาตรี วิชาเอกภาษาไทย:
วิทยาลัยครูนครราชสีมา.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ. 2545. แผนที่ภาษาศาสตร์จังหวัดราชบุรี. รายงานวิจัย: ภาควิชา
ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำอ่าง. มปป. ประวัติความเป็นมา องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำ
อ่าง. <http://www.namang.go.th>. สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2559.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. 2555. “คนเมืองในประวัติศาสตร์/ประวัติศาสตร์ของผู้คนล้านนา”. ตั๋วตน
คนเมือง 100 ปี ชาตการ ไกรศรี นิมมานเหมินท์. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Étienne Aymonier. (Translated by Walter E.J. Tips) 2000. **Isan Travels: Noreast
Thailand's Economy in 1883-1884.** (first English trans. of 1895, 1897). Bangkok:
White Lotus.

สัมภาษณ์

ชัยแดน สียิ่ง. ผู้ใหญ่บ้านวังไทร ต.ตาหลิ่งโน อ.วังน้ำเย็น วันที่ 17 มีนาคม 2559

มลทล น้อยจันทร์. กำนันตำบลวังน้ำเย็น อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว วันที่ 27 มีนาคม 2559

เมธาภิวัดน์ ฐิติโก (พระครูวิสุทธิศีลาภิวัดน์). เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อมและเจ้าคณะตำบลสวนดอกไม้

อ.เสาให้ จ.สระบุรี วันที่ 17 มีนาคม 2559

สนั่น เอี่ยมสาย. ปราชญ์ชาวยวน ต.สมอแข อ.เมือง จ.พิษณุโลก วันที่ 8 มีนาคม 2559

หน่วง โรจนัส. อดีตผู้ใหญ่บ้านโนนทอง ต.ตาหลิ่งโน อ.วังน้ำเย็น วันที่ 17 มีนาคม 2559